

УДК 347.788.5

ОБ'ЄКТИВІЗАЦІЯ ЗОБРАЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ПЕРСОНАЖАХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Ольга КУЛІНІЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

SUMMARY

The article deals with the issues of the embodying the image of the individual in the character of artwork. Depending on the degree of invention of character, it is characterized by the objectification of the image of the actor in characters of fictional personalities or images of real personalities in the expressions of the actor. Another basis for classification is the degree of customization of the actors' appearance. Such cases are analyzed depending on the degree of change: actors (characters) present their appearance without any significant change; partial change of appearance, with the ability to identify the actors—characters in the movie; changing the appearance of the actor to the impossibility of identification; actors-characters simulate the appearance or elements of the appearance of other persons; embodying in caricaturing characters the appearance or elements of the appearance of other persons. The conclusions and author's definition of the “the image of a character of artwork” are proposed.

Key words: character (personage), image, individual, form of objectification, artworks.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються питання втілення зображення фізичної особи у персонажах художнього твору. Залежно від ступеня вигаданості персонажу характеризується об'єктивізація зображення актора у персонажах вигаданих особистостей або зображення реальних особистостей у зовнішності актора. Іншою підставою для класифікації є ступінь зміни зовнішності акторів. Аналізуються такі випадки залежно від ступеня зміни: використання акторами-персонажами власної зовнішності без суттєвих змін; часткова зміна зовнішності з можливістю впізнання акторів-персонажів фільму; зміна власної зовнішності актора до неможливості впізнання; відтворення акторами-персонажами зовнішності чи елементів зовнішності інших осіб; відтворення в образі шаржованих персонажів зовнішності або елементів зовнішності інших осіб. Робляться висновки та надається авторська дефініція «зображення персонажа художнього твору».

Ключові слова: персонаж, зображення, фізична особа, форма об'єктивізації, художні твори.

Постановка проблеми. Персонажі художніх творів як самостійний об'єкт дослідження привертають увагу поряд з художніми творами. Значення персонажів для донесення авторського задуму, розкриття сюжету твору неодноразово підкреслювалось у науковій літературі. Останніми роками також набуло значимості питання самостійного використання персонажів у комерційній діяльності, зокрема при створенні знаків для товарів та послуг, у рекламі, на упаковках виробів товарів. Не залишаються поза увагою питання співвідношення авторських прав на персонаж та прав власника свідоцтва на знаки для товарів та послуг, а також практика вирішення спорів із зазначеної категорії.

Актуальність теми. Визначенню поняття та характеристики окремих видів персонажів творів як самостійного об'єкта авторського права присвячені праці таких вчених, як Д. Борисенко, Л. Кравець, М. Остапчук, І. Петренко, О. Столяренко, С. Слободян, В. Фрідман, Д. Філін.

Незважаючи на значний інтерес науковців до зазначеної проблематики, недостатньо уваги приділено охороні права акторів-персонажів на власне зображення, правовим засадам використання зображення фізичних осіб у персонажах художніх творів, що потребує проведення додаткових досліджень.

Отже, **метою статті** є класифікація окремих випадків втілення зображення фізичних осіб у персонажах художніх творів та надання характеристики окремих випадків відтворення зовнішності осіб у персонажах творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи термін «персонаж», слід звернути увагу на його тлумачення. У словниках термін «персонаж» визначається як дійова особа в літературному творі [1, с. 415], уявленні,

а також особа як предмет жанрового живопису [2, с. 529]. В науковій літературі останнім часом з'явилося багато розробок, присвячених визначенню категорії «персонаж» як складового елемента твору. Наприклад, О. Столяренко визначає персонажа як сукупність зовнішніх і (чи) характерних рис поведінки, що є оригінальними та дають можливість бути впізнаним [3, с. 22].

Художній персонаж може існувати як у статичній, так і в динамічній об'єктивній формі. На відміну від статичного художнього зображення, у динамічному зображенні відтворюється образ у більшому обсязі, адже у динаміці розкриваються не тільки зовнішні риси, але й манера поведінки, типові рухи, риси характеру тощо.

При визначенні правових засад використання юридично значущих елементів – імені фізичної особи та зовнішнього вигляду – необхідно звернути увагу на такі норми Цивільного кодексу України [4]. Відповідно до ст. 296 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) використання імені фізичної особи в літературних та інших творах, окрім творів документального характеру, як персонажа (дійової особи) допускається лише за її згодою, а після її смерті – за згодою її дітей, вдови (вдівця), а якщо їх немає, – батьків, братів і сестер. При цьому використання має відбуватися з дотримання моральних засад суспільства, з повагою до пам'яті про померлу особу [5, с. 43–44].

Дослідивши зміст ст. 307, 308 ЦК України, можна дійти висновку про врегулювання засад використання зображення фізичної особи, зафіксованого у фотографіях та інших художніх творах. На жаль, чинне законодавство в зазначених статтях говорить тільки про відтворення зображення, оминаючи увагою питання використання зовнішнього вигляду як у візуальному мистецтві, напри-

клад, як персонажів аудіовізуальних творів, так і в звичайному житті – двійниками. На відміну від, наприклад, ст. 1521 Цивільного кодексу Російської Федерації, у якій, на погляд О. Ніколаєвої [6, с. 136], не має значення, на якому матеріальному об'єкті (носії інформації) використано зображення особи, і якими засобами це зроблено: накладення маски, що відтворює зовнішність особи, накладення гриму, внаслідок якого досягається ефект «копіювання зовнішності», створення зображень особи засобами комп'ютерної анімації. З урахуванням викладеного О. Ніколаєва робить висновок про те, що до використання зображення особи належить будь-яке використання зовнішності, що сприймається візуально та відображається у будь-якій формі на будь-якому носії інформації, незалежно від жанру, наміру, мети використання та інших обставин, не зазначених у відповідній статті Цивільного кодексу Російської Федерації.

Викладене обумовлює доцільність теоретичних розробок класифікації персонажів художніх творів в аспекті охорони права фізичної особи на власне зображення. Першою підставою для класифікації персонажів художніх творів є *реальність існування особи, зображення якої втілюється у персонажі*. Представляється можливим поділити персонажів на вигаданих особистостей та персонажів реальних знаменитостей.

Персонажі вигаданих особистостей. Персонажі вигаданих особистостей, які описуються у творах, найчастіше приймають образ завдяки ілюстраціям до творів або уяві читача та можуть різнитися. Найчастіше при екранізації твору зображення вигаданих особистостей може мати певний ступінь схожості з актором, що виконує роль.

Персонаж літературного твору, наділений характером, відрізняється від персонажа (актора), дійової особи за ступенем участі в дії чи висловлюванні, що не домінує у структурі твору (в епістолах, шоденниках, де часто відсутня сюжетна основа) [7, с. 222–223]. Необхідно розрізняти виконавця та створюваний ним образ (втілювану роль). Результатом взаємодії (злиття) артиста з персонажем та роллю є сценічний образ. Ідеальний образ ролі, що створюється в уяві актора (як внутрішнє бачення), невіддільний від процесу виконання – це і є твором акторського мистецтва. У своїй роботі актор не може зупинитися в трактуванні. Він «уявляє» роль. Продукт його уяви – уособлений твір, який якісно відрізняється від твору літературного [8, с. 57–58].

Результатом творчої діяльності артистів-виконавців є інтерпретація музичних, драматичних та інших видів творів. Інтерпретувати – це витлумачувати, розкривати зміст твору. Кожен виконавець вносить в інтерпретацію щось своє, оригінальне, звертаючи увагу глядачів на різні аспекти твору, співзвучні із характером, настроєм, манерою автора. Інтерпретація авторського твору, що виникла в результаті виконавської діяльності артиста, має об'єктивну форму вираження, що дає змогу відтворити її у аудіо-, відео- чи аудіовізуальній формі [9, с. 56–57].

Діяльність кіноакторів зі створення художніх образів на екрані є оригінальною. По-своєму побачити та глибоко розкрити образ героя – це творчість. Створений на екрані образ героя часом серйозно відрізняється від образу героя літературного твору. Звідси можна зробити висновок, що результат виконавської діяльності кіноактора – створений на екрані художній образ, на вашу думку, є плодом творчості. Він знаходить своє вираження в об'єктивній формі, що дає змогу відтворювати результат творчої діяльності автора-виконавця, цією формою є кінострічка [10, с. 115].

Навіть попри те, що перед об'єктивом всі вільно чи мимохідь намагаються «вдягти маску», щось зобразити, видаватися старшими чи молодшими, солідними або розкутими, роль артиста саме тим і відрізняється від повсяк-

денних побутових ролей, що вона очевидна для більшості довколишніх – глядачів [11, с. 40].

Виступ артиста має низку елементів, властивих особисто артисту, таких як ім'я, голос, зовнішність, на які кожна людина має право, що визначається як право бути особистістю. Саме це право покладено в основу можливості отримання прибутку чи накладення заборони на її вилучення шляхом використання таких елементів без дозволу їхнього власника. Отже, артисти захищені більш широким і загальним правом, тобто особистим немайновим правом, яке належить їм як фізичним особам, а не тільки як артистам. Цікаво, що під цю теорію потрапляє кілька позовів, висунутих сучасними артистами, котрі теж дотримувалися думки, що їхня «впізнаність», у свою чергу, може бути об'єктом суміжних прав [12, с. 23–27].

Необхідно звернути увагу на відмінність права артиста-виконавця від права на зображення. Особистих прав при цьому недостатньо – вони належать усім фізичним особам, але не призначені спеціально для охорони прав артистів-виконавців. Щодо ігрового кіно питання належності прав на персонажа вирішено. Зображення та звукові характеристики персонажа належать акторові, що втілює їх в образі. Права на використання окремо від аудіовізуального твору зафіксованого в ньому звуку чи зображення акторського виконання можуть бути передані тільки на основі договору [13, с. 44].

Художній персонаж відрізняється від персонажа реальної особистості, і скільки б ролей не виконав актор, він може лише створювати персонажів реальної особистості, залишаючи права на художній персонаж його автору. Проте завоювавши в суспільстві певну репутацію, особа має право користуватися нею та отримувати прибуток від такого використання, а також має право забороняти протиправне використання елементів персонажа своєї реальної особистості [3, с. 20]. Якщо певний персонаж асоціюється з виконавцем, останній може захищати свої права, наприклад, на використання іміджу в рекламі. Якщо популярність отримав саме вигаданий образ, виконавець може висувати якісь претензії лише в разі злиття образу з виглядом актора [14, с. 34, 38].

Отже, при виконанні актором ролі вигаданого персонажа зовнішність актора видозмінюється відповідно до характерних рис і опису персонажа, тобто найчастіше можливе злиття зовнішності актора з його персонажем. Винятки становлять персонажі-істоти, наприклад, роль людини-паука виконував актор Т. Магуайр, роль Нейтірі з фільму «Аватар» виконувала З. Салдана. Ці персонажі не мають нічого спільного з зовнішнім виглядом виконавців. Використання зображень акторів як персонажів зазвичай визначається умовами договору. Також винятком є гра персонажів у гримі, наприклад, при виконанні ролі інших реальних особистостей (історичних персонажів).

Отже, для цієї групи виконавців важливо в контракті про особисту участь домовитися щодо умов використання зображень при комерціалізації мистецького проекту.

Персонажі реальних особистостей. Автор художнього твору зазвичай має наметі не так відтворити у творі історичні події та викласти факти, як створити цікаву, яскраву особистість. Отже, персонажу – історичній особі можуть приписуватися неприйнятні їй риси характеру, зовнішності чи участь у якихось подіях тощо. З огляду на те, що персонажами твору стають реальні особи, такі персонажі не є оригінальними. З позиції авторського права автор, який у своєму творі використав образ реальної особи, не має права забороняти використання його образу іншому авторові [15, с. 51–52].

Дослідники зазначають, що французькими судами напрацьована велика практика з питання про порушення пра-

ва особи у зв'язку з невідповідністю характерів реально наявних людей їх літературним персонажам. Так, автор роману, прототипами персонажів якого є реальні фізичні особи, може нести відповідальність, якщо додає таким персонажам непривабливих рис характеру [16, с. 136]. У разі, якщо викладені в художньому творі події, що мають негативний характер, приписуються автором твору справжньому персонажу твору (громадянину чи історичному (політичному) діячу), якого однозначно можна ідентифікувати з реальним громадянином, у передмові чи післямові твору (якщо це проза) або в титрах (якщо це відеограма) необхідно робити уточнення про те, що описувані події не відбувалися в дійсності чи є плодом творчого задуму автора [17, с. 105–107; 18, с. 163–167]. Часто приводом для позовів про компенсацію моральної шкоди стає виявлення позивачем неприємної для нього схожості з якимось літературним персонажем. У кожному такому випадку судові доводяться вирішувати питання, чи було порушено особисті немайнові права [19, с. 136–138]. Відомим у Чеській Республіці став випадок захисту імені покійного архітектора, академіка його вдовою, котра почувалася ображеною через зображення її чоловіка в багатосерійному фільмі «Приїжджі». На її думку, її чоловіка зображали в образливому вигляді. Показ цього фільму було заборонено, бо один з головних героїв цього фільму з усією очевидністю, зважаючи на вчаний ступінь, ім'я та вік, міг ідентифікуватися з покійним чоловіком позивачки. Щоб фільм дозволили показувати, виробникам довелося змінити ім'я одного з головних героїв, а весь фільм заново перезвучити [20, с. 163].

Другою підставою для класифікації персонажів художніх творів в аспекті їх зв'язку із зображенням фізичної особи є *ступінь зміни власної зовнішності акторів-персонажів художніх творів*, що дає можливість охарактеризувати такі випадки зміни зовнішності.

По-перше, використання акторами-персонажами власної зовнішності без суттєвих змін. Коли знаменитості виконують роль камею чи грають самих себе в історичних, автобіографічних чи інших художніх творах. У кінематографічній практиці відомо багато прикладів, коли відомі актори грали себе [21], наприклад, Л. Гурченко («Карнавальна ніч-2, чи 50 років потому») (2006 р.), «Перший удома» (2007 р.), «Марківна. Перезавантаження» (2010 р.), «Легенда. Людмила Гурченко» (2011 р.). У таких випадках зображення фізичної особи – актора збігається з зображенням персонажу, а належність права на використання зображення персонажу (зображення актора в образі) визначається договором.

По-друге, часткова зміна зовнішності, з можливістю впізнання акторів – персонажів фільму. При виконанні таких ролей актор перевіряється у певний образ, що впливає на його безпосередній, звичний зовнішній вигляд, але залишає можливість впізнання його третіми особами. У подібних випадках, незважаючи на частковий збіг зовнішнього вигляду, права на створений персонаж, як правило належать особі, що здійснює створення аудіовізуального твору (кінокомпанії або продюсеру), якщо інше не передбачено договором.

По-третє, зміна власної зовнішності актора до неможливості впізнання завдяки гриму та іншим способам та прийомам перевтілення у вигаданих персонажів. При виконанні таких ролей у більшості випадків інформацію про особу можна дізнатися завдяки вказівки у титрах імені виконавця. У подібних випадках зображення актора та персонажа не збігається, тому про охорону права на власне зображення фізичної особи не йдеться.

По-четверте, відтворення акторами – персонажами зовнішності чи її елементів інших осіб. Наприклад, у фільмі «Соціальна мережа» («The Social Network» (2010 р.))

М. Цукерберга зіграв Дж. Айзенберг, а його радника та президента компанії, Ш. Паркера, – Дж. Тімберлейк; у стрічці «Людмила Гурченко» (2015 р.) відому актрису грала Ю. Пересильд, а С. Безруков зіграв В. Висоцького в біографічному фільмі «Спасибі, що живий» (2011 р.), І. Моро виконувала роль А. Герман у фільмі «Анна Герман. Тасмниця білого янгола» (2012 р.). У таких випадках йдеться про часткове або повне відтворення елементів зовнішнього вигляду фізичної особи у створюваному персонажі, але питання про належність прав на створене зображення вирішується у договорі між актором та особою, що здійснює зйомку або постановку твору.

По-п'яте, відтворення в образі шаржованих персонажів зовнішності або елементів зовнішності інших осіб. Шаржовані образи використовуються, наприклад, різноманітними телешоу, для мультиплікації. Наприклад, у мультфільмах «Бременські музики», «Слідами бременських музик» і «Нові бременські музики» ролі розбійників виконують Трус, Балбес і Бувалый – відомі персонажі комедій «Пес Барбос і незвичайний крос», «Самогонники», «Операція «Й» та інші пригоди Шурика», «Кавказька полонянка». Ще один приклад – розважальна сатирична телепрограма «Ляльки» на гострі теми актуальної російської політики (1994–2002 рр.), телепередача з анімованими персонажами пародійного характеру «Мульт особистості» (2009–2013 рр.), політичний мультсеріал «Казкова Русь» від студії «Квартал-95» (виходить з листопада 2012 р.). Більшість з зазначених шоу мають сатиричний характер, а використання зображення у персонажах належить до випадків обмеження права фізичної особи на власне зображення.

Іншою підставою для класифікації, що має правове значення, є розподіл персонажів художніх творів на дві групи залежно від *природи носія зовнішності персонажа: комп'ютерні (віртуальні) образи* (створені завдяки новітнім комп'ютерним технологіям) і *реальні фізичні особи*. Специфічними з позицій правового регулювання є персонажі, що створюються завдяки комп'ютерним програмам. При цьому, як підкреслює С. Чуковська, виникають певні проблеми морально-етичного характеру та питання дотримання права фізичної особи на власне зображення, що виникають при відтворенні комп'ютерних образів відомих акторів після їхньої смерті з метою наступного використання у фільмах [22, с. 133–134]. В. Мужанова також акцентує увагу на визнанні «віртуального актора» зображенням особи. Як приклад автор наводить фільм «Ворон» («The Crow»), головний актор якого загинув до завершення зйомки. Комп'ютерною програмою були проаналізовані та відтворені його рухи, й завдяки цьому фільм вийшов на екрани з комп'ютерним персонажем, який з певного моменту замінив справжнього. [23, с. 94–101] Аналогічно і в іншій ситуації. Оскільки виконавець ролі розпорядника Голодних ігор Плутарха Хевенсбі Філіп Сеймур Хоффман помер 2 лютого 2014 р., за декілька тижнів до закінчення зйомок останньої серії фільму, режисер стрічки Френсіс Лоуренс повідомив, що в частині сцен нової картини героєм Хоффмана буде відтворений за допомогою комп'ютера з уже знятого матеріалу [24]. Отже, відтворення образу персонажів завдяки комп'ютерним програмам стає поширеним явищем у сфері кінобізнесу.

Висновки. Наведені класифікації персонажів художніх творів в аспекті їх зв'язку з зображенням фізичної особи дають змогу всебічно охарактеризувати відносини, що потребують урегулювання в договорному порядку з акторами – виконавцями ролей, та мають на меті уникнення можливих конфліктів з акторами при використанні створеного ними образу (зображення персонажу) при комерціалізації художніх творів завдяки використанню зображень персонажів як самостійних елементів художніх творів.

Викладене дає змогу запропонувати таке визначення персонажу як форми об'єктивізації зображення фізичної особи. *Зображенням персонажу* (як форми об'єктивізації зображення фізичної особи) є зображення, штучно створюване за допомогою спеціальних технічних засобів, комп'ютерних програм чи іншим способом або зображення реального актора (виконавця ролі) художнього твору, яке завдяки майстерності виконання, технічним засобам, прийомам зміни зовнішності створює ефект подібності та впізнаваності прототипу персонажу завдяки наслідуванню зовнішніх рис, манери поведінки, типових рухів, рис характеру тощо.

Список використаної літератури:

1. Ожегов С. Словарь русского языка: Ок. 57 000 слов / С. Ожегов ; под ред. Н. Шведовой. – 19-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1987. – 736 с.
2. Ожегов С. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, Н. Шведова. – М. : Рус. яз., 1993. – 944 с.
3. Столяренко О. Як захистити персонаж? / О. Столяренко // *Інтелектуальна власність*. – 2006. – № 8. – С. 18–23.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // *Офіційний вісник України*. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
5. Гаврилов Е. К вопросу о доброй памяти об умершем человеке как нематериальном благе в России и в Украине / Е. Гаврилов // *Актуальні проблеми юридичної науки : Збірник тез Міжнародної наукової конференції «Одинадцять осінніх юридичних читань»* (м. Хмельницький, 23–24 листопада 2012 р.). – Хмельницький, 2012.
6. Николаева А. Изображение гражданина : проблемы правового регулирования, использования, охраны и защиты : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. Николаева. – М., 2014. – 185 с.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – Т. 1 : А (аба) – Л (лямент) / авт.-уклад. Ю. Ковалів. – 2007.
8. Мицкевич С. Авторское право и смежные права в театре : [учебное пособие] / С. Мицкевич. – СПб. : СПГАТИ, 2005.
9. Чернышева С. Художественное творчество и закон / С. Чернышева. – М. : Моск. рабочий, 1980.
10. Петров М. Объекты авторского права в кино и на телевидении / М. Петров // *Проблемы управления и гражданского прав : сб. статей / отв. ред. А. Лунев*. – М. : Институт государства и права академии наук СССР, 1976.
11. Погуляев В. Право на изображение / В. Погуляев, И. Тулубева // *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права*. – 2004. – № 3.
12. Бызина А. Охрана прав исполнителей авторских произведений по законодательству Российской Федерации : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. Бызина. – М., 2005.
13. Энтин В. Персонаж как охраняемая часть произведения / В. Энтин, А. Клишина // *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права*. – 2008. – № 5.
14. Кравец Л. Знаменитости и предприниматели: общность и столкновение интересов / Л. Кравец // *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права*. – 2000. – № 2.
15. Петренко І. Права охорона персонажа літературно-художнього твору / І. Петренко // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. – 2013. – № 2.
16. Заман Ш. Гражданско-правовой статус физических лиц в Германии, Италии, Франции и России : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Ш. Заман. – М., 2009.
17. Тюленев И. Защита чести, достоинства и деловой репутации по российскому и международному законодательству : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / И. Тюленев. – М., 2010.
18. Суржик А. Проблемы правового регулирования институтов чести, достоинства и деловой репутации в гражданском праве Российской Федерации : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. Суржик. – М., 2006.
19. Эрделевский А. Проблемы компенсации за причинение страданий в российском и зарубежном праве : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. Эрделевский. – М., 2000.
20. Розенгал А. Чешская Республика. Охрана личности и честного имени юридического лица в СМИ / А. Розенгал // *Социально-политические науки*. – 2013. – № 1.
21. Кameleon [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Кameleon>.
22. Чуковская Е. Правовые аспекты предпринимательской деятельности в кинематографии : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Е. Чуковская. – М., 1999.
23. Мужанова В. Понятие изображения в германском праве / В. Мужанова // *Защита частных прав: проблемы теории и практики: материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Иркутск, 20–21 апреля 2012 г.) / отв. ред. Н. Асланян*. – Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2012.
24. Матвеева И. «Голодные игры: Сойка-пересмешница. Часть II»: Дженнифер Лоуренс и Джулианна Мур в новом трейлере / И. Матвеева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.glamour.ru/culture/cinema/1162158>.